

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai
Lietuvos Respublikos finansų ministerijai

2024 m. gegužės 27 d.

Kopija:
Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai

DĖL AKCIZŲ ĮSTATYMO NR. IX-569 23, 24, 25, 26, 30, 31, 65 IR 74 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2024-05-21 viešai paskelbė derinti Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 23, 24, 25, 26, 30, 31, 65 ir 74 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą¹ („Akcizų įstatymo pakeitimo projektas“), kuriuo yra numatomas tabako gaminių akcizų kitimas 2025 – 2027 m. laikotarpyje, tame tarpe tabako gaminiams ir su tabako gaminiams susijusiems gaminiams.

Pažymėtina, jog asociacija „Investors' Forum“. Lietuvos pramonininkų konfederacija bei Lietuvos verslo konfederacija 2024-02-26 Lietuvos Respublikos finansų ministerijai pateikė savo pasiūlymus (ilgalaikių tabako gaminių akcizų tarifų nustatymo principus), į kuriuos prašė atsižvelgti rengiant atitinkamus Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo pakeitimus. Taip pat 2024-03-08 Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai pateikė konkrečius pasiūlymus 2025 – 2027 m. akcizų kalendoriui² („2025 – 2027 m. akcizų kalendorius Nr. 1“).

Nors ir sveikiname, kad 2025 – 2027 m. akcizų kalendorius Nr. 1 buvo rengiamas konsultuojantis su socialiniais partneriais, turime pripažinti, kad dėl Akcizų įstatymo pakeitimo projekto ir jame formuluojamų konkrečių siūlymų, kurie daugeliu atveju neatitinka mūsų anksčiau teiktų pozicijų, dar daugiau, jas reikšmingai pablogina, konsultuojamasi nebuvo. Dėl šios priežasties pakartotinai teikiame savo poziciją Akcizų įstatymo pakeitimo projektui.

Taip pat pažymėtina, jog Akcizų įstatymo pakeitimo projekte pateikti siūlymai daugeliu aspektų iš esmės paneigia išsamią analizę bei nustatomų tarifų ir surinktinių pajamų balanso skaičiavimus, kurie buvo pateikti rengiant 2025 – 2027 m. akcizų kalendorių Nr. 1 (dėstoma šio projekto aiškinamajame rašte).

Atkreipiame dėmesį, kad esame pasiruošę plačiau bet kokiame tinkamame formate pristatyti šiame rašte išdėstytus pasiūlymus bei juos grindžiančius argumentus.

- **Cigaretės**

Atsižvelgiant į tai, kad:

- Akcizų įstatymo pakeitimo projekte yra numatytas net 8,5% akcizo tarifo didinimas šiai kategorijai kasmet, kai tuo tarpu 2025 – 2027 m. akcizų kalendoriuje Nr. 1 buvo numatytas 7% akcizo tarifo didėjimas;
- Daugiametėje perspektyvoje yra pastebimas ženklus Lietuvos rinkai teisėtai pateiktų cigarečių kiekio mažėjimas. Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, 2021 m. Lietuvos rinkai buvo

¹ Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/388b3f71177f11ef8e4be9fad87afa59?jfwid=-ht2hoin2v>

² Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/456ef6c1d62811ee9269b566387cfecb?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=2e69834b-25e0-4ec9-ba53-8c653b92dedb>

pateikta 1,9% mažiau cigarečių nei ankstesniais metais, tuo tarpu 2022 m. – 6,8% mažiau, o 2023 m. – 7% mažiau cigarečių. Šie skaičiai liudija, kad 2022 – 2024 metais galioję cigarečių akcizų tarifai buvo nustatyti ties riba, kai akcizų tarifų augimo įtakotas cigarečių kategorijos susitraukimas dar nekelia grėsmės tvarioms valstybės pajamos;

- Vadovaujantis rinkos tyrimų bendrovės „Nielsen“ atliekamų tuščių cigarečių pakelių tyrimų rezultatais, nelegalių cigarečių rinkos dalis Lietuvoje stabiliai auga nuo 2018 m., kai buvo užfiksuota mažiausia – 16,5% nelegalių cigarečių rinkos dalis. Naujausiais duomenimis, kontrabandinės cigaretės sudaro net 22,3% visos cigarečių rinkos. Palyginimui, kaimyninėje Lenkijoje šis rodiklis siekia viso labo 4,8%. Atkreiptinas dėmesys, kad naujausias tyrimas atliktas jau įrengus valstybės sienos barjerą ties Baltarusija bei pradėjus veikti pirmiesiems naujai įrengtiems rentgeno aparatams. Negana to, pažymėtina, kad 2023 m. Lietuvoje buvo aptikti ir teisėsaugos institucijų likviduoti 2 nelegalūs cigarečių fabrikai, savo produkcija aprūpinę ne tik Lietuvos, bet kitų Europos šalių gyventojus. Kaip žinia, kaina išlieka esminiu faktoriumi vartotojams renkantis tarp legalaus gaminio ir nelegalaus gaminio, kurio pasiūla, kaip rodo minėti duomenys nerodo mažėjimo tendencijos;
- Jau minėto rinkos tyrimų bendrovės „Nielsen“ atlikto tuščių cigarečių pakelių tyrimo rezultatuose galima pastebėti, kad net 12,1% tyrime aptiktų gaminių, nuo kurių Lietuvoje nėra sumokėtas akcizo mokestis, yra su Lenkijos mokestiniais ženklais. Tai patvirtina faktą, kad vartotojai vis aktyviau įsigyja cigaretes kaimyninėse valstybėse, kur jų kainos yra ženkliai mažesnės nei Lietuvoje. Kaip žinia, akcizai sudaro absoliučiai didžiausią cigarečių galutinės kainos dedamąją. Taigi, nustatant naujus cigarečių akcizų tarifus turi būti atsižvelgiama ir į vartotojų elgesio tendencijas bei polinkius. Tai jog Lietuvos vartotojai yra skatinami cigaretes įsigyti kaimyninėse valstybėse nepadeda pasiekti nei biudžeto formavimo, nei sveikatos prioritetų Lietuvoje;
- Kaip pažymi Valstybinė sienos apsaugos tarnyba³ pagrindinės kontrabandos gabenimo į Lietuvą patrauklumo priežastys yra: didelis tabako gaminių kainų skirtumas; greitai gaunamas pelnas; Lietuvos geografinė padėtis yra patogi kontrabandinių cigarečių tranzitui gilyn į Vakarų Europą; nemažėja gyventojų tolerancija kontrabandinei produkcijai.

Siūlytume 2025 m. – 2027 metų laikotarpyje nustatyti ne didesnę nei 7% specifinio cigarečių akcizų elemento kilimą kasmet, kaip tai buvo nustatyta 2025 – 2027 m. akcizų kalendoriuje Nr. 1.

- **Kaitinamasis tabakas**

Atsižvelgiant į tai, kad:

- Akcizų įstatymo pakeitimo projekte yra numatytas net 12,5% akcizo tarifo didinimas šiai kategorijai kasmet;
- Dabartinis kaitinamojo tabako produktų apmokestinimas Lietuvoje (58% lyginant su cigaretėmis) yra ženkliai didesnis nei kaimyninėse valstybėse – Latvijoje (43%), Lenkijoje (26%) ar Estijoje (18%), taip pat viršija ir ES vidurkį (37%). Nepaisant to, kaip nurodoma 2025 – 2027 m. akcizų kalendoriaus Nr. 1 aiškinamajame rašte, priėmus Akcizų įstatymo pakeitimo projektą, kaitinamojo tabako produktų apmokestinimas Lietuvoje 2027 m. siektų daugiau nei 64% bei tiek nominaliu tarifu dydžiu, tiek apmokestinimo lygiu 2025 m. ir 2026 m. būtų ženkliai didesnis nei kitose Baltijos šalyse (pvz., 2–3 kartus didesnis nei Estijoje ar Lenkijoje) bei vienas didžiausių visoje ES;

³ Žr. <https://vsat.lrv.lt/lt/naujienos/sustabdzius-stasyly-punkto-veikla-smarkiai-sumazejo-gelezinkeliu-gabenamos-kontrabandos-foto/>

- Dideli mokestiniai skirtumai lyginant su kaimyninėmis valstybėmis (ypač Lenkija, kurioje akcizas kaitinamo tabako produktams yra net 2 kartus mažesnis) skatina vartotojus vis aktyviau įsigyti šiuos produktus kaimyninėse valstybėse, taip pat juos nelegaliai gabenti ir perpardavinėti Lietuvoje. Lenkijos statistikos tarnybos duomenys rodo, kad 2023 m. sausį–rugsėjį lietuvių išlaidos Lenkijoje sudarė 271,3 mln. Eur ir buvo 17% didesnės nei 2022 m. per tris ketvirčius, o jų struktūroje net 7,3% sudarė išlaidos tabako produktams⁴;
- Vadovaujantis rinkos tyrimų bendrovės „Nielsen“ atliekamų kaitinamo tabako pakelių tyrimų rezultatais, net 80% tyrime aptiktų gaminių, nuo kurių Lietuvoje nėra sumokėtas akcizo mokestis, yra su Lenkijos mokestiniais ženklais;
- Iš Finansų ministerijos skelbiamų biudžeto pajamų apžvalgos ir Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenų matyti, kad šios kategorijos augimo tempai nuo 2020 m. kasmet lėtėja;
- 2023 m. spalio 23 d. Lietuvoje ir visoje Europos Sąjungoje įsigaliojo kaitinamojo tabako su pridėtiniais skoniais ir (ar) kvapais draudimas. Šį draudimą įteisinančio įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma, kad toks draudimas mažins kaitinamojo tabako gaminių vartojimo paplitimą;
- Nors, kaip minėta, kaitinamojo tabako su pridėtiniais skoniais ir (ar) kvapais draudimas turėjo įsigalioti visoje ES, visgi, mūsų kaimynėje Lenkijoje tokią nuostatą perkeliantis įstatymas iki šiol nebuvo priimtas ir nėra aišku, kada tai įvyks. Taigi, Lenkijoje vis dar galima legaliai įsigyti kaitinamojo tabako gaminių su skoniais (ar) kvapais. Šis faktas sąlygoja papildomas paskatas Lietuvos vartotojams įsigyti kaitinamojo tabako ne Lietuvoje;
- Moksliniai tyrimai rodo, kad kaitinamo tabako produktai, kurie vartojami tabakui nedegant, išskiria mažiau toksinių medžiagų, palyginti su įprastomis cigaretėmis, todėl kelia mažesnę riziką.

Siūlytume siekti konvergencijos su kaimyninėmis šalimis ir ES vidurkiu 2025 m. – 2027 metų laikotarpyje nustatyti ne didesnę nei 5% kaitinamojo tabako produktų akcizų kilimą kasmet. Net ir tokiu atveju, tarifas kaitinamo tabako produktams išliks pats didžiausias lyginant jį su tarifais kaimyninėse ES valstybėse (ypač Lenkijoje), Estijoje ir ES vidurkiu.

• **Elektroninės cigaretės**

Atsižvelgiant į tai, kad:

- Akcizų įstatymo pakeitimo projekte yra numatytas 60% akcizo tarifo didinimas šiai kategorijai kasmet;
- Atkreiptinas dėmesys, kad nors Akcizų įstatymo pakeitimo projekte numatytas akcizo tarifo didėjimas elektroninių cigarečių skysčiams yra ženklesnis nei kitoms kategorijoms, net jį ir padidinus, lyginant su 2025 – 2027 m. akcizų kalendoriumi Nr. 1, ši kategorija ir toliau išlaiko tam tikrą prioretizavimą mokestinės naštos aspektu. Štai 2025 – 2027 m. akcizų kalendoriaus Nr. 1 aiškinamajame rašte yra nurodyta, jog „*vertinant elektroninių cigarečių skysčio apmokestinimo pasiūlymą (po 30 procentų kasmet), svarbu atsižvelgti į tai, kad šiuo metu akcizų dalis šio produkto kainoje yra itin nedidelė – 2023 metų duomenimis, 10 kartų mažesnė nei cigarečių. Todėl, siekiant išvengti pakeičiamumo efekto, reikia numatyti, kad elektroninių cigarečių skysčio akcizų didinimo tempas lemtų panašius kainos pokyčius kaip kitų produktų kategorijų.*“ Svarbu pažymėti, kad nėra pateikta aiškių duomenų ar argumentų, kodėl siekiama šiai kategorijai išlaikyti tokį žemą mokestinės naštos lygį, lyginant su kitomis kategorijomis. Negana to, manytina, jog ženklesnis akcizo tarifo peržiūrėjimas bet kuriuo atveju nesąlygotų pakeičiamumo efekto, kadangi

⁴ Žr. <https://www.vz.lt/prekyba/2024/03/06/lietuviu-islaidos-lenkijoje-soktelejo-17-arteja-prie-ikipandeminio-piko>

- mokestinės naštos skirtumą, net ir padidinus nustatytą tarifą, būtų galima išlaikyti sąlyginai nuosaikų, lyginant su kitomis kategorijomis;
- Elektroninių cigarečių rinka Lietuvoje 2023 metais pasiekė didžiausią kiekio ir sumokėtų pajamų augimą, atitinkamai +67% ir +111% lyginant su praėjusiais metais. Atkreiptinas dėmesys, jog atsižvelgiant į tai, kad Akcizų įstatymo pakeitimo projekto aiškinamajame rašte nėra pateikiama elektroninių cigarečių rinkos analizė (pvz. realizuotų vienkartinį elektroninių cigarečių skaičius, jo lyginimas su kitomis tabako gaminių kategorijomis, vieta bendroje visų šių gaminių rinkos sandaroje ir kiti panašūs duomenys), manytina, kad šiuo atžvilgiu per daug nuosaikiai yra įvertintas šios kategorijos mastas bei akcizų potencialas;
 - Vadovaujantis rinkos tyrimų bendrovės „Nielsen“ duomenimis, 65% elektroninių cigarečių rinkos sudaro vienkartinės elektroninės cigaretės. Ši proporcija, tikėtina, ateinančiame laikotarpyje tik augs;
 - Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tyrimo, ESPAD, tyrimo duomenimis, 15–16 metų amžiaus mokinių, bent kartą per paskutines 30 dienų vartojusių elektronines cigaretes sudaro net 31%.

Siūlytume visiems elektroninių cigarečių skysčiams nustatyti 1,67 EUR/ml tarifą 2025 m., 1,75 EUR/ml tarifą 2026 m., 1,84 EUR/ml tarifą 2027 m. Toks peržiūrėjimas, įvertinus naujausius mums prieinamus duomenis apie elektroninių cigarečių skysčių apyvartą, sąlygotų atitinkamas akcizų įplaukas – 2025 m. +41,1 mln. EUR; 2026 m. +41,1 mln. EUR; 2027 m. +41,9 mln. EUR (lyginant su Akcizų įstatymo pakeitimo projekte planuojamomis pajamomis: 2025 m. +9 mln. EUR; 2026 m. +15 mln. EUR; 2027 m. +27 mln. EUR).

Taip pat atsižvelgiant 2024-04-09 vykusiam tarpinstituciniame pasitarime⁵ dėl 2025 – 2027 m. akcizų kalendorius Nr. 1 pateiktus kontroliuojančių institucijų siūlymus, savo ruožtu siūlytumėme, jog elektroninės cigaretės būtų pradėtos ženklinti specialiais ženklais – banderolėmis. Tokiu būdu valstybė galėtų efektyviau kontroliuoti šių gaminių apyvartą, be kita ko, ši kategorija nebebūtų išskiriama iš kitų tabako gaminių ir su tabako gaminiiais susijusių gaminių, kuriuos yra privaloma ženklinti specialiais ženklais – banderolėmis.

Atkreiptinas dėmesys, kad aukščiau pateiktais siūlymais būtų galima ne tik kompensuoti, bet ir viršyti numatomas valstybės biudžeto pajamas, kurios būtų koreguojamos atsižvelgiant į siūlomą nuosaikesnį akcizų tarifo didinimą cigaretėms ir kaitinamojo tabako produktams.

- **Tabako pakaitalai**

Atsižvelgiant į tai, kad:

- Ekonomikos ir inovacijų ministerija 2023 m. spalio 6 d. paskelbė⁶ derinti Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 1, 2, 3 straipsnių ir II skyriaus septintojo skirsnio pakeitimo įstatymo projektą ir kitų teisės aktų pakeitimo projektus. Minimasis Akcizų įstatymo pakeitimo projektas numato tabako pakaitalų sureguliuojimą Akcizų įstatyme, atitinkamų nuostatų įsigaliojimą numatant 2024 m. rugpjūčio 1 d.;
- Latvijoje bei Estijoje, kuriose tabako pakaitalai taip pat apmokestinami akcizo mokesčiu, 2023 m. buvo gauta atitinkamai 2,9 mln. EUR bei 8 mln. EUR pajamų už surinktus akcizų mokesčius;

⁵ Žr. <https://lrv.lt/lt/posedziai/tarpinstitucinis-pasitarimas-1708/>

⁶ Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e4344f90640d11eea182def3ac5c11d6?jfwid=-v2ylunnkr>

- Teisėkūros pagrindų įstatyme yra nustatyta, jog teisėkūroje, be kita ko, yra vadovaujamosi tikslingumo, efektyvumo ir sistemiškumo principais.

Siekiant įgyvendinti minėtus teisėkūros principus, užtikrinant, kad Akcizų įstatymas būtų keičiamas tik vieną kartą, siūlytume numatyti tabako pakaitalų reglamentavimą Akcizų įstatymo pakeitimo projekte. Mūsų vertinimu, tai leistų tikėtis papildomų pajamų iš surenkamo akcizo mokesčio: 2025 m. – 1 mln. EUR; 2026 m. – 2 mln. EUR; 2027 m. – 3 mln. EUR. Šios įplaukos taip pat prisidės balansuojant valstybės biudžeto pajamas svarstant kitus šiame rašte pateiktus siūlymus.

Pagarbiai

Lietuvos verslo konfederacijos L.e.p. generalinis direktorius

Emilis Ruželė

Asociacijos „Investors' Forum“ vykdomoji direktorė

Rūta Skyrienė